

A) Literatura pro děti a mládež mezi lety 1918–1945

a) Snahy o emancipaci dětské literatury

* Ot. Pospíšil, F. V. Suk: Dětská literatura česká, 1924

b) Role revue Úhor (1913-1942)

* charakteristika revue a jejího směřování

* spolupracovníci (F. V. Suk, Dominik Filip, E. Štorch aj.)

* další časopisy věnující se dětské literatuře (Komenský, Pedagogické rozhledy)

c) Boje o pohádku

* 1913, 1929, 1942 (Jaroslav Frey)

d) Instituce podporující dětskou knihu

* Společnost přátel knihy pro mládež (Masarykův lidovýchovný ústav): Dobré knihy dětem

e) Problematika komerce

* vánoční trh * nadprodukce oblíbených žánrů

f) Nakladatelé

* Fr. Borový, Otto, J. R. Vilímek, Hokr, Česká grafická unie, Vyšehrad, Komenium, Družstevní práce, Melantrich, DMKS aj.

g) Vstupy významných osobností lit. života do kritiky a teorie dětské literatury

* Karel Čapek

* Obrodný proces na konci 30. a počátkem 40. let (Skupina brněnských, Bedřich Fučík)

ch) Odras v autorské praxi

* Literatura, kterou je také možno zapojit do četby: Ot. Pospíšil, F. V. Suk: Dětská literatura česká, Bedřich Fučík: O knihu pro mládež

B) Adaptace pro mládež v období 2. sv. války

Jaroslav Durych: *Z růže kvítek vykvet nám* (1939)

Ivan Olbracht: *Biblické příběhy* (1939), *Ze starých letopisů* (1940)

Jaromír John: *Příběhy Dona Quijota* (1940)

Zdeněk Vavřík: *Dobrodružství Marca Pola* (1942)

Tomuto úsilí blízké je i zpřístupňování látek faustovských dětskému čtenáři – **Kamil Bednář:** *O Faustovi, Markétce a ďáblu* (1943), *Kouzlení a cesty doktora Fausta* (1943)

C) Dobrodružná literatura pro děti a mládež

* **Postavení dobrodružné literatury a debaty o ní – problém trivialita x didaktická a noetická funkce.**

František Flos (1864-1961): průkopník české dobrodružné knihy pro mládež; *Lovci orchideí* (1920-1923), *Tajemství pralesa* (1932), *Lovci kožišin* (1934), *Za pokladem* (1946) aj.

Alois Musil (1868-1944): významný orientalista, teolog, cestovatel; *Poprvé v poušti* (1932), *Syn pouště* (1933), *Mstitel* (1933), *Na Sinai* (1935), *S kočovníky pouště* (1941) aj.

Alberto Vojtěch Frič (1882-1944): etnograf, botanik, cestovatel; *Strýček Indián* (1935), *Dlouhý lovec* (1941), *Hadí ostrov* (1947)

František Běhounek (1898-1973): matematik, fyzik, účastník polárních výprav, profesor jaderné fyziky; *Trosečníci na kře ledové* (1928) – pro mládež přepracováno jako *Trosečníci polárního moře* (1955), *Tajemství polárního moře* (1942), *Mořeplavci a objevitelé* (1941), *Knihy Robinsonů* (1944); později sci-fi, např. *Robinsoni vesmíru* (1958), *Projekt Scavanger* (1961) aj.

Otakar Batlička (1895-1942): cestovatel, námořník, zlatokop, umučen v koncentračním táboře, kam byl deportován za odbojovou činnost; povídkář, začal psát z podnětu J. Foglara v pol. 30. let, knižně posmrtně – *Rájem i peklem* (1969), *Tábor ztracených* (1970) aj.

J.M. Troska (Jan Matzal, 1881-1961): „český Verne“, zábavné fantastické romány, často blízké sci-fi, případně tzv. science fantasy; *Kapitán Nemo*, *Rozkazy z éteru*, *Neviditelná armáda* (trilogie, 1939), *Podobni bohům* (1940), *Zápas s nebem* (1940), *Metla nebes* (1943) aj.

Jaroslav Janouch (viz předešlé přednášky); dále např. **L. M. Pařízek**, **Jiří Baum** aj.

D) Poválečný vývoj dětské literatury – následky Února 1948

Po roce 1945: pokračují předválečné a některé válečné vývojové tendence, pokračuje zájem o dětskou literaturu, jsou probíjovány estetické principy dětské literatury, vrací se autoři, témata, časopisy

Po roce 1948: konec naprosté většiny stávajících dětských časopisů, konec soukromých nakladatelství (1949 vznik SNDK – monopol pod ideovou cenzurou), nástup socialistického realismu a schematismu, přerušení vývojových proudů, likvidace „nepohodlných“ autorů, děl, úpravy starších děl pro děti pod ideologickým diktátem (*Malý Bobeš* aj.)

Literární časopisy: 1946-1953 *Štěpnice*
1956-1996 *Zlatý máj*

Poškození dětské literatury po Únoru 1948:

a) poezie – vyloučení autoři (V. Renč, J. Zahradníček, I. Blatný aj.)

b) próza – omezení prózy pro chlapce (skautská a klubová literatura, např. Foglar, J. Novák atd.), prózy pro dívky (Marie Holková), nový „boj o pohádku“ (snaha o aplikaci socialistickorealisticke požadavků na pohádku, vznik socialistickorealisticke pohádky autorské, např. Jaroslav Frey, Pavel Kohout aj.), vyloučení legendistiky a všech témat náboženských, včetně knih zachycujících pouze křesťanský náhled na svět (F. Háj, K. Dvořáček, A. Musil aj.), vyloučení tematiky legií a oslavy masarykovské 1. republiky (Medek, Langerův *Pes druhé roty* aj.), věznění a zakazování autoři (např. ruralisté Křelina, Knap, Knob – Kámen ze všech nejkrásnější – aj.)

c) časopisy

Po r. 1945 vychází a s únorem 1948 je zastaven např.: *Junák, Vpřed, Anděl strážný, Radostné mládí, Klas mladých* aj.

Rok 1948 přežívá a dále se rozvíjí *Mateřídouška*.

Vznikají nové časopisy pro mládež: *Ohníček, Pionýrské noviny, Pionýr, Věda a technika mládeži, ABC, Sedmička pionýrů, Pionýrská stezka*.

E) Poezie pro děti ve 40. a 50. letech

* **Tři cesty české moderní poezie: hrubínovská (hrubínovsko-čarkovská), halasovská, nezvalovská**

František Hrubín (1910-1971)

Říkejte si se mnou (1943), *Říkejte si pohádky* (1946), *Chvilí doma, chvíli venku* (1946), a dále např.: *Zvířátka a Petrovští, Zasadil dědek řepu, Kuřátko a obilí, Pohádka o Květušce a její zahrádce*; próza: *Pohádky z Tisíce a jedné noci, Špalíček pohádek*

František Halas (1901-1949)

Ladění, cyklus *Do usínání* (1942, doplněné 1947)

Václav Renč (1911-1973)

Perníková chaloupka (1944)

Jarmila Urbánková (1911-2003)

Vonička (1943)

Kamil Bednář (1911-1972)
Pohádka o princezně Duši (1944)

Ivan Blatný (
Jedna, dvě tři čtyři, pět (1947)

Jan Zahradníček (1905-1960)
Ježíškova košilka (1951, s vročením 1947)

Jaroslav Seifert (1900-1986)
Šel malíř chudě do světa (1949), *Maminka* (1954), *Chlapec a hvězdy* (1956), *Koulelo se koulelo* (1955)

Josef Kainar (1917-1971)
Říkadla (1948), *Zlatovláska* (D 1953, B 1958)

Jan Čarek (1898-1966)
Ráj domova (1948), *Bajky o nástrojích*, *Zvířátka – naši přátelé* (obojí 1953), *Co si povídaly stroje* (1955) aj.; *Čarokruh* (1971)

František Branislav (1900-1968)
Píseň dětství (1952), *Zlatý déšť* (1953), *Malá říkadla* (1963) aj.

Jindřich Hilčr (1921-
U nás doma (1953), *Bílý čáp* (1974) aj.

Vilém Závada (1905-1982)
U maminky, u tatínka (1960) aj.

Zdeněk Kriebel (1911-1989)
Píšťalka (1955) aj.

Dále např. **Jan Pilař**, **Jan Alda** atd.

F) Poezie pro děti od let 50. do současnosti

* **Pojem nonsens a jeho nástup do české dětské literatury, pojem dvoudomý autor (dvoudomý básník).**

Vladimír Holan (1905-1980)
Bajaja (1955)

Ladislav Dvořák (1920-1983)
– poezie pro předškolní děti (a mladší školní věk) – *Barunčina babička* (1958), *Z modré konvičky prší na Žofín* (1962), *Kam chodí slunce spát* (1963), *Jak si hrají tátové* (1964), *Omluvenky pro žáky poškoláky* (1972), *Podziměk jde do školy* (1974); prózy – *Pohádky maminky Materídoušky* (1973) aj.

Pavel Šrut (*1940)
Petrklíče a petrklínky (1966), *Hlemýžď Čilišnek* (1983), *Kde zvedají nožku psi aneb V Pantaticích na návsi* (1995), *Příšerky a příšeri* (2006); dále je autorem rozhlasových

pohádek, her pro děti, scénářů (*O perlové panně* aj.), večerníčků; próza – *Pohádky kočky Míny* (1987, autorské poh.), *Zlatý pecen*, *Kočí král*, *Prcek Tom a Dlouhán Tom a jiné velice americké pohádky* (vše pohádky adaptované), *Lichožrouti* aj.

Jan Vodňanský (*1941)

Šlo povídlo na vandr (1975), *Hádala se paraplata* (1985), zpěvník *Dejte mi pastelku, nakreslím pejska* (1998) a další (leporela, písničky, spolupráce – např. s P. Šrutem na div. hrách pro děti atd.)

Jiří Žáček (*1945)

Aprílová škola (1978), *Ahoj, moře* (1980), *Pro slepičí kvoč aneb Aprílová škola pro pokročilé* (1986) a mnoho dalších; autor učebnic a slabikářů (*Slabikář*, *Moje první čítanka*, *Malý čtenář* aj.)

Jan Skácel (1922-1989)

Uspávanky (1983), *Kam odešly laně* (1985), *Proč ten ptáček z větve nepadne* (1988)

Významný debut let 90.: **Jiří Weinberger** – *Povídá pondělí úterku* (1995), dále např. *Ach ty plachty, kde je mám* (1996)

Radek Malý – *Listonoš vítr*

Přednášky o příběhové próze a pohádce - viz materiály z přednášek mgr. M. Hrdličkové a Mgr. M. Salhiové. Další literatura k celému cyklu přednášek: viz seznam literatury k předmětu na ISu.